

УДК 811.161.2'367
DOI: 10.60022/2(2)-6MHD

Похилок Олена Миколаївна

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української філології,
Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», Україна

Pokhyliuk Olena

Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer at the Department of Philology,
Communal Higher Education Institution «Vinnytsia Humanities Pedagogical College», Ukraine
ORCID: 0000-0003-2786-4055

Касіяненко Ольга Миколаївна

старший викладач кафедри української філології,
Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», Україна

Kasiianenko Olha

Senior Lecturer at the Department of Philology,
Communal Higher Education Institution «Vinnytsia Humanities Pedagogical College», Ukraine
ORCID: 0009-0005-9077-6850

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОДНОСКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ МИХАЙЛА КАМЕНЮКА

Анотація. Досліджуючи синтаксичну структуру поезії, ми можемо зрозуміти й охарактеризувати сучасний рівень мовної думки, а також спосіб, у який її використовують різні письменники. Пропоноване лінгвістичне дослідження дасть корисну інформацію для аналізу синтаксичних явищ у мовній дійсності. Предметом нашого аналізу стали односкладні речення в художньому дискурсі Михайла Каменюка. Матеріалом для дослідження послужила його книга поезій «Пісні ніжного волоцюги» (2010 р.).

Дослідження має на меті виявити й охарактеризувати специфіку функціонування в поетичному дискурсі Михайла Каменюка односкладних синтаксичних конструкцій, встановити конкретні прийоми організації художньої образності на синтаксичному рівні, дібрати ілюстративний матеріал, який би розкривав мовну манеру письма поета. Під час дослідження застосовувалися такі методи, як описовий, порівняння, контент-аналіз, структурний, компонентний аналіз, функціонально-стилістичний аналіз.

Основний зміст статті – детальний аналіз синтаксичної організації поезії Михайла Каменюка. У результаті дослідження в поезії автора виділено численний корпус односкладних речень, здійснено їх структурно-семантичний аналіз, описано функціонування. Застосувавши сучасну класифікацію односкладних речень, ми виявили, що серед усіх типів (дієслівних та іменних) найбільшими є групи означено-особових та номінативних речень. Засвідчено, що поет рідко вводить у свою віршовану творчість неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові та інфінітивні речення. Також у дослідженні описано специфічний різновид синтаксичних одиниць – конструкції з називним уявленням, що активно функціонують в поетичних творах М. Каменюка.

Ключові слова: односкладне речення, типи односкладних речень, означено-особові речення, неозначено-особові речення, безособові речення, інфінітивні речення, номінативні речення, конструкції з називним уявленням.

REPRESENTATION OF SINGLE-SYLLABLE SENTENCES IN MYKHAIL KAMENIUK'S POETICAL DISCOURSE

Abstract. Examining the syntactic structure of poetry allows us to comprehend and characterise the present level of linguistic thought, as well as how distinct writers use it. The suggested linguistic research will provide important data for analysing syntactic processes in linguistic reality. Our analysis focuses on monosyllabic sentences in Mykhailo Kamenyuk's artistic discourse. The study was based on his poetry collection «Songs of the Gentle Tramp» (2010).

The study's goal is to identify and characterise the specifics of the functioning of monosyllabic syntactic constructions in Mykhailo Kamenyuk's poetic discourse, to develop specific methods of organising artistic imagery at the syntactic level, and to select illustrative material that reveals the poet's linguistic style of writing.

The outlined purpose of the study led to the formulation and solution of the following tasks: to carry out a thorough analysis of the syntactic organisation of M. Kamenyuk's poetry collection «Songs of the Gentle Tramp»; to analyse the ways of morphological expression of the main members of the sentence in simple monosyllabic syntactic constructions of the author; to characterise the frequency of use and the stylistic role of different types of monosyllabic syntactic const.

The article's major focus is a thorough examination of the syntactic structure of Mykhailo Kamenyuk's poetry. Each artist's speech is distinctive because of the structural and stylistic features of poetic language that represent his

mood and perspective. As a result of the research, the author's poetry has a vast corpus of monosyllabic sentences, which have been structurally and semantically analysed and analysed. Using the present classification of monosyllabic sentences, we discovered that the groupings of signified-personal and nominative sentences are the largest of any category (verbal or noun). The poet is known to use indefinite-personal, generalized-personal, impersonal, and infinitive sentences sparingly in his poetry.

The study also specifies a special type of syntactic unit – nominative constructions – that are actively used in M. Kamenyuk's lyrical works. The research conducted leads us to conclude that M. Kamenyuk's poetic syntax is distinguished by the richness and variety of monosyllabic syntactic units that allow us to portray the psychological state of the lyrical hero as well as the author's unique perspective.

Keywords: *one-syllable sentence, types of one-syllable sentences, signified-personal sentences, indefinite-personal sentences, impersonal sentences, infinitive sentences, nominative sentences, constructions with nominative representation.*

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці маємо доволі широкий спектр досліджень односкладних речень, проте досі залишається потреба осмислення синтаксичної природи та специфіки їх функціонування в художньому тексті. Односкладні речення – це цілком самостійні синтаксичні одиниці. Вони мають широкі виражальні можливості та специфіку вживання в усіх стилях мовлення. Їх не протиставляють двоскладним, вони не є їх варіантами з пропущеним підметом або ж присудком, бо не вимагають поповнення другим головним членом. Односкладні речення порівняно з двоскладними в більшості випадків структурно значно менші за обсягом, проте вживаються в усіх стилях мови. Їм властива стилістична своєрідність, яка не може бути зовсім адекватно виражена синтаксичною будовою двоскладного речення. Саме тому в центрі нашої уваги будуть односкладні речення як вагомий емоційно-експресивний компонент художнього зображення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних лінгвістичних розвідках достатньо уваги приділяється питанню вивчення односкладних речень, однак досі залишається багато суперечливих нюансів в тлумаченні сутності та стилістичних функцій цих синтаксичних конструкцій, їх типології та статусу головного члена речень такого типу. У сучасній синтаксичній теорії на позначення односкладних конструкцій наявні різні терміни: одноядерні речення, односкладні речення, одночленні речення. Вважаємо, що найбільшого поширення набув термін «односкладні речення», застосовуваний також у вищій і шкільній практиці, тому його й будемо використовувати.

У сучасному синтаксисі базовими є праці С. Бевзенка, Л. Булаховського, І. Вихованця, Н. Гуйванюк, П. Дудика, А. Загнітка, М. Кобилянської, Л. Прокопчук, І. Слинька, Р. Христіанінової, К. Шульжука, та ін. Підтвердженням наукового інтересу до синтаксичної організації поетичної мови є праці О. Бистрової, Ю. Вольської, Л. Голоюк, І. Гольтер, Д. Данильчука, Т. Ліштаби, Т. Огаренко, А. Поповського та ін. Як виявилось під час аналізу наукових праць окресленої царини, синтаксична організація поетичної мови збірок Михайла Каменюка ще не була об'єктом спеціального дослідження, тому розвідки в цьому напрямку видаються цікавими та своєчасними.

Предметом нашого аналізу стали односкладні речення в художньому дискурсі Михайла Каменюка. Матеріалом для дослідження послужила його книга поезій «Пісні ніжного волоцюги» (2010 р.) [1].

Мета статті. Виявити й охарактеризувати специфіку функціонування в поетичному дискурсі Михайла Каменюка односкладних синтаксичних конструкцій, встановити конкретні прийоми організації художньої образності на синтаксичному рівні, дібрати ілюстративний матеріал, який би розкривав мовну манеру письма поета. Окреслена мета дослідження зумовила постановку та розв'язання таких завдань: здійснити ґрунтовний аналіз синтаксичної організації поетичної збірки М. Каменюка «Пісні ніжного волоцюги»; проаналізувати способи морфологічного вираження головних членів речення в простих односкладних синтаксичних конструкціях автора; схарактеризувати частотність уживання та стилістичну роль різних типів односкладних синтаксичних конструкцій в аналізованій поезії тощо.

Під час розв'язання поставлених завдань застосовувалися такі методи, як описовий – для інвентаризації та систематизації досліджуваного матеріалу; метод порівняння – для виявлення структурних, семантичних і комунікативних диференційних ознак односкладних речень; метод контент-аналізу – для кількісного зіставлення виявлених значень; структурний метод, зокрема компонентного аналізу під час з'ясування семантики односкладності; метод функціонально-стилістичного аналізу для з'ясування специфіки комунікативного навантаження односкладних речень в авторському поетичному тексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. У поетичній збірці М. Каменюка «Пісні ніжного волоцюги» на нормативні характеристики речень, зокрема й односкладних, накладаються індивідуально-авторські, тематичні, композиційні та інші ознаки. Виявлення цих особливостей сприятиме розкриттю комунікативних можливостей таких конструкцій і визначить їх роль у реалізації авторських намірів. В аналізованій збірці виявлено 995 синтаксичних одиниць різного типу, з-поміж яких нараховано 160 односкладних речень, зокрема означено-особових – 92 (57,5%), неозначено-особових – 13 (8,1%), узагальнено-особових – 7 (4,4%), безособових – 16 (10%),

інфінітивних – 6 (3,8 %), називних – 26 (16,3%). Як свідчать статистичні підрахунки, речення дієслівного типу кількісно перевищують іменні більш як у 5 разів.

Серед дієслівних односкладних речень семантикою й значенням суб'єктів як носіїв предикативної ознаки виділяються особові (означено-особові, неозначено-особові та узагальнено-особові) конструкції.

Означено-особові речення вважаються найбільш дискусійними в сучасному синтаксисі. Так, О. Пешковський, Л. Булаховський називають їх неповними, І. Вихованець – двоскладними, виходячи з розуміння особових займенників як аналітичних морфем-префіксів, що виражають особу дієслова. Однак ми схилиємося до тлумачення таких конструкцій як односкладних. Усі форми головного члена означено-особових речень співвідносяться тільки з «семантичною особою» («мовець-адресат», ліричний герой поетичних творів), яка вказується дієслівними флексіями: *Гортаю* сніги, як ті листки календаря [1, с. 172]; *І усміхаюся*, наче сонце в квітні, і сльози *витираю* крадькома [1, с. 167]; *Не відштовхуй мене, погуби мене ніжно руками* [1, с. 210]; *Спитайся* їх [6, с. 167].

Означено-особові речення близькі до двоскладних. Як і у двоскладних реченнях, виконавець дії мислиться в них означено, проте він може бути виражений лише займенником *я, ми, ти, ви*. Ця особливість ставить означено-особові речення в один синонімічний ряд з двоскладними. Порівняймо: *Скучаю фізично, скучаю духовно, без тебе не вміючи жити гріховно* [1, с. 158]. – *Я скучаю фізично, я скучаю духовно, без тебе не вміючи жити гріховно*; *Спитайся у зорі* [1, с. 171]. – *Ти спитайся у зорі*. При такій трансформації односкладних речень у синонімічні двоскладні виникають нові семантичні відтінки: у двоскладних реченнях актуалізованим стає суб'єкт, в означено-особових реченнях підкреслюється дія, а не її виконавець, що надає поетичним текстам особливий емоційності, виразності й динамічності.

Найбільш поширеними в поетичному синтаксисі М. Каменюка виявилися односкладні структури, у яких головний член виражений особовим дієсловом 1-ої особи однини теперішнього або майбутнього часу: *Читаю* Біблію [1, с. 111]; *Горбатим верблюдом вертаюся* назад [1, с. 160]; *Роздягаю* тебе щодня, *п'ю* із тебе солодкий яд [1, с. 109]; *Може, перезимую* [1, с. 172]; *З синього морозу прядива насмичу* [1, с. 166]. Крім того, досить часто в поезії автор використовує односкладні означено-особові конструкції з дієсловом наказового способу 2-ї особи однини в ролі головного члена речення: *Спитайся* у зорі [1, с. 171]; *Дай* їй відплакати чистими сльозами, *зупини* мні пам'яті свої морозами [1, с. 166]; *Торуючи* свою жіночу путь, *не обпали* сльозами рідні вії [1, с. 132]; *Засади, засади, засади* мною свої поля... [1, с. 89]; *Замкни* слова ці в золоту шкатулку і ключ *закинь* у нетрі лісові [1, с. 132]. Активне використання синтаксичних конструкцій такого типу в поетичному мовленні сприяє чіткому формуванню в свідомості читачів образу особистості ліричного героя та особи, до якої спрямовані його звертання, думки, почуття. Крім того, як зазначають І. Бабій, Л. Лушпинська, Н. Свистун, уживання означено-особових односкладних речень сприяє динамічності висловлення, уникненню повторів слів, зокрема займенників [2, с. 63].

Семантична структура означено-особових речень – наявність віднесеної до означеного суб'єкта дії або процесуального стану. Ці значення конкретизуються в реченні як одиниці тексту. Саме в тексті означено-особові речення набувають змістової конкретизації. Наприклад: *Читай, моя мріє! Це все – не сканворди, це – погуки давнього царства з-під вод. На очі-липучки похабної морди небесних своїх не підводь, не підводь.* [1, с. 75]; *Як заєць в полі, істина тікає. Кохання – смерч, ну що йому уми? А серце що?... Воно лиш натякає. Прислухайся, горшками не грими* [1, с. 60].

Максимального наближення до двоскладних речень, на нашу думку, означено-особові речення набувають при наявності в них звертання. Головний член у таких структурах виражений формами наказового способу. Означеність суб'єкта набуває семантичного вираження, хоч формально суб'єкт співвідноситься із займенниками *ти* або *ми*. Наприклад: *...дівчино в блакитному, прокинься...* [1, с. 185]; *Смутку річки осінньої, не жури, не жури* [1, с. 178]; *Господи! Непам'ять сохрани!..* [1, с. 177]; *Ой, січню мій, січню, запали* мні свічу [1, с. 166]; *...дівчино у чорному, ходім...* [1, с. 185].

Експресивним забарвленням вирізняються в художньому тексті означено-особові речення, граматична форма головного члена яких складається з допоміжного дієслова-зв'язки та іменного компонента: *І будеш в пам'яті легка, як лісова дорога, і сятимеш* здалека, як зірка вечорова [1, с. 12]; *Вже не селяк* у домашньому скарбі, *вже переплюнув природу й себе* [1, с. 106]; *Будьте* ж мені – *зоря* та, наприклад, *Аделаїда!*.. [1, с. 104].

Часто автор використовує ампліфікацію означено-особових речень, що надає поезії особливого емоційного напруження: *Не бачу! Не бачу! Не бачу! І ось відвертаюся* щодою на ліве плече, *задмухую свічку, немов блискавиця, гарячу...* [1, с. 120]; *Оле!...Оле!... Озорені олені. Шепни Олені, Ользі на льоту* [1, с. 60]; *Як в бурю кораблі, розбитими дощенту, Куди це несемось з життя домашніх круч? Дай цілувати ще – до безуму, до щему! Тремти і боронись, не згоджуйся і муч* [1, с. 58]; *Прийди. Пройди. Не розкришиш на скалки – І вічна будеш, і уже не вмиєш У хижих пальцях п'яного рибалки* [1, с. 14]; *Поринаю знов і знов, як у море, у любов. Помираю. Воскресаю. І народжуюсь немов.* [1, с. 19].

Особливою емоційною насиченістю відзначаються у М. Каменюка також окличні односкладні означено-особові речення, які допомагають зосередити увагу читачів на діях, вчинках ліричного героя, а також є виразним засобом, який посилює зв'язок із читачем, вводить його в атмосферу поезії, проєктуючи на нього риси

ліричного героя: *Прости за розлуки, за пізні листи, за ночі безсонні, тривожні – прости!* [1, с. 26]; *Читаю Біблію в бажанні всім іншим переповісти шлях у спасенному вигнанні й не можу, Господи, прости!* [1, с. 111]; *Господи, обійми!*... [1, с. 172]; *Благословляю сміх твій, шепіт, рух!* [1, с. 16]; *Читай, моя мріє!* [1, с. 75].

М. Каменюк на сторінках аналізованої збірки активно використовує риторично-питальні речення, які мають структуру односкладних означено-особових конструкцій, що надають поезії певної експресії, створюють ілюзію розмови, діалогу й начебто відбуваються в присутності читача й за його участю: *Чому іду дорогою не тою?* [1, с. 161]; *Кого тут чекаю?* [1, с. 37]; *Чом тільки снишся і дивишся сумно з-під вій?* [1, с. 102]; *На кого ждеш?* [1, с. 100]; *Чи ж докличусь дівчину мою з-за далеких рік?* [1, с. 48].

Услід за І. Бабій узагальнимо, що означено-особові речення в поетичному мовленні дозволяють репрезентувати емоційний стан ліричного героя, сприяють динамічності висловлення та уникненню повторень у вірші [3, с. 66].

Як бачимо із наведених вище прикладів, більшість означено-особових речень є поширеними, що, як зазначає С. Харко, дозволяє їм передати додатковий зміст, ознайомити із тонкощами та нюансами настрою ліричного героя, доволі часто поширені звертаннями, порівняннями, з'ясувальними обставинними моментами думки персонажів творів [4, с. 39].

Значно рідше на сторінках аналізованої поетичної збірки М. Каменюка натрапляємо на інші типи дієслівних односкладних речень.

Як відомо, неозначено-особові речення відзначаються тим, що дійова особа в них формою дієслівного присудка не підказується, а мислиться неозначено, чітко не окреслено. У всіх аналізованих синтаксичних одиницях такого типу співвідносний із присудком головний член виражений дієсловом минулого часу дійсного способу. Стилістична особливість уживання цих речень у художньому тексті полягає в тому, що через неозначеність суб'єкта (суб'єктів) дії, увага максимально зосереджується на самій дії. Неозначено-особові речення становлять граматичну модель із структурно можливим, але семантично усуненим суб'єктом. Наприклад: *Неначе у хворобі довго снів* [1, с. 175]; *Лишив лише уперті чорнобривці* [1, с. 152]. Неозначеність особи в них зумовлена ситуативно. Суб'єкт дії може бути відомий мовцеві, але він свідомо його не називає, бо немає для того об'єктивної необхідності, адже читачеві легко можна здогадатися, що автор пише про себе й про свою кохану особу. Наприклад: *Усе зборов* [1, с. 152]; *Пахнув тілом твоїм, мов калиною щеплений дуб, Пахнув терпко* [1, с. 55]; *Дивилась й дивилась очима уважними, була уві сні і стояла над сном* [1, с. 90]; *Приросла* [1, с. 115].

У неозначено-особових реченнях предикат може вказувати на дію, що стосується багатьох осіб, перелік яких або зайвий, або не можливий. Наприклад: *Навишивали йому одерж, надбали цяцьок-прикрас* [1, с. 65]; *Знеславили усе в роду* [1, с. 148]; *Забули* [1, с. 148]. За будь-якої з названих ситуацій суб'єкт відсувається на задній план, оскільки тут важлива саме дія. Актуалізованим стає не лише дієслово, а й інші лексично виражені члени неозначено-особового речення.

Зауважимо, що для неозначено-особових конструкцій характерна структурно-функціональна варіантність у складі контексту, багатство інтонаційного оформлення. У будь-яких реалізаціях неозначено-особові речення підкреслюють факти, події чи процеси, а суб'єкт дії залишається невизначеним, бо вказівка на нього з погляду мовця є несуттєвою.

Односкладні узагальнено-особові речення – речення, в яких дія-стан сприймаються узагальнено, як така, що характерна за певних умов для будь-кого, а головний член виражений дієсловом у формі другої особи, зрідка – іншими особовими формами [5, с. 141]. Названі дії і стани є часто повторюваними, типовими, стосуються всіх і кожного. Часто це прислів'я, приказки, крилаті вислови і под. Особливістю узагальнено-особових речень, як відомо, є те, що вони використовуються для вираження таких спостережень, які, на думку мовця, є обов'язковими, незаперечними, оскільки природно випливають з об'єктивних особливостей явищ чи ситуацій.

Мова творів М. Каменюка певною мірою афористична, містить крилаті вислови, є результатом життєвого досвіду поета, спостережень та філософського осмислення світу. В узагальнено-особових реченнях автора головний член виражається: а) дієсловом другої особи однини і множини наказового способу, наприклад: *Та **викресліть** із виборців мене і **не пильнуйте** зі своїх біг-бордів* [1, с. 32]; *Шануй своє – одне з маленьких щасть* [1, с. 132]; б) дієсловом першої особи множини наказового способу, наприклад: *Скупаймося!* [1, с. 14]; *Зречімося тіл в п'янім дрижаннях риб На кладовищі зелені і лілій* [1, с. 14].

Основне призначення узагальнено-особових речень – образне вираження загальних суджень, узагальнень. Натрапляємо на випадок уживання риторично-питального речення, зміст якого трактується як узагальнення: *Хіба прощають таке?* [1, с. 157]. А синтаксична одиниця *Бачили б цю пару!* [1, с. 117] демонструє приклад вживання форми умовного способу дієслова в ролі головного члена узагальнено-особового речення замість типових форм його вираження.

Крім того, зауважимо, що узагальненості може набувати будь-яке односкладне особове речення. У структурно-граматичному плані узагальнено-особові речення дублюють означено-особові та неозначено-особові, а відрізняються від них семантикою узагальненості суб'єкта, можливістю відносити дію до будь-якої особи.

Отже, односкладні особові речення створюються в певних контекстах на основі переносних значень «семантичної особи». Усі три види особових односкладних речень можна трактувати як контекстуальні або стиліс-

тичні варіанти двоскладних речень.

Надзвичайна смислова та структурна різноманітність безособових речень відкриває перед мовцями широкі можливості для використання їх зі стилістичною метою. Наявні в текстах поезій М. Каменюка безособові речення надають їм відтінків пасивності, інертності, таємничості та загадковості, що виразно підкреслює оригінальність ідіостилю автора. Крім того, в аналізованій поезії автора безособові односкладні речення стилістично створюють ефект обірваних фраз, викликають відчуття недовомовленості, на що додатково вказує трикрапка в деяких з них. У ході дослідження помічено, що синтаксичні конструкції зазначеного типу різноманітні за семантикою. Їх умовно можна об'єднати в такі групи:

1) безособові речення, що виражають стан природи: *В безсонний ліс над гомінливим Збручем запущено весни зелений млин* [1, с. 127]; *...так дме з вікна...* [1, с. 145];

2) безособові речення, що виражають фізичний і психічний стан людини: *склепить повіки...* [1, с. 35]; *Як це гірко було!* [1, с. 116];

3) безособові речення, що позначають стан, зумовлений відсутністю чогось або когось: *На цій землі нема для нас пощади* [1, с. 132]; *На цій землі нема для нас надії* [1, с. 132]; *Зір не наших нема* [1, с. 116]; *В вас не буде дітей* [1, с. 59];

4) безособові речення, що означають дію неусвідомленої сили: *Нині греблю прорвало заборонено-зболених тем* [1, с. 80]; *Скрипці мої заболіло забутою грою* [1, с. 102]; *Устами мені наповідано спражними про щастя за кожним вечірнім вікном* [1, с. 90];

5) безособові речення, що вживаються для передачі різних модальних значень (можливості, неможливості, необхідності, неминучості, бажаності тощо): *Таким вродливим, як ти, завжди вибору повно* [1, с. 157]; *І як це мало!...* [1, с. 144]; *Свататись треба* [1, с. 78]; *Треба знати жінку не на половинку* [1, с. 95]; *Як багато жіночого шоколаду у вицвілих сарафан-сафарі!* [1, с. 96].

Завдяки різним відтінкам значень, що їх вносять у текст безособові речення, М. Каменюк створює по-справжньому напружені, хвилюючі поетичні рядки.

Ще одним різновидом односкладних речень, який деякі синтаксисти відносять до безособових синтаксичних одиниць, є інфінітивні речення, які в М. Каменюка виконують досить важливі стилістичні функції, відображаючи модальні та емоційні відтінки висловленої автором думки. Наприклад: *Розчаруватися потому, обнявши лиш берези стан, опівночі прийти додому і засинати знов самому, й зітхнуть, цілючи тюльпан* [1, с. 49]; *В біблійському саду вогкого червня збирати цвіт п'яної бузини* [1, с. 8]; *З підпаленої місяцем стодоли нести тебе, як злодій, на руках* [1, с. 8]; *Як бентежно про тебе співати, Вітрогнати слова у екстазі!...* [1, с. 13]; *...перебresti цю осоружну повість цих «времєнних» пустобрехливих «лет»* [1, с. 72].

Іноколи автор використовує інфінітивні речення для побудови запитань – тоді головний акцент переноситься з виконавця дії на саму дію й способи її організації: *А далі що отримати натомість?* [1, с. 72].

Як слушно узагальнює Д. Кирилова, інфінітивні речення мають певні особливості, зокрема, з особливою інтонацією передають значення спонукування, поради, питання, значення бажання, необхідності, неминучості, неможливості дії, або схильність дійової особи до певної дії. Зі стилістичного погляду це допомагає краще відтворити таємничий світ ліричного героя, його внутрішні інтенції [6, с. 9-10].

Ю. Карпенко в дипломному дослідженні відзначає ще й такі особливості інфінітивних односкладних речень: їх семантична специфіка позначення потенційної дії, тобто дії, якій призначено здійснитися, що бажано або небажано, можливо або неможливо, необхідно, доцільно або недоцільно та ін.; вони в системі односкладних конструкцій становлять дещо однотипні структури, що виражають широке коло модальних значень [7, с. 30-31].

В аналізованій поезії М. Каменюка натрапляємо на досить активне вживання номінативних односкладних речень, основною особливістю яких є значення предметності їх головного члена, тобто граматичний центр цих конструкцій складають в основному іменники в називному відмінку. Предикативність у них, як правило, виражається розповідною або незавершеною інтонацією: *Озимий круг...* [1, с. 176]; *Сапи циганські* [1, с. 173].

Номінативні речення належать художньому мовленню. Їх багаті експресивні можливості зумовлені, як відомо, насамперед тим, що субстантив в ролі головного члена виражає одночасно і образ предмета, і ідею його існування в теперішньому часі. Звідси їх лаконізм, образність, виразність, наприклад: *Озимий час...* [1, с. 176]; *Цей біоритм смерек* [1, с. 155]; *Останні, останні, останні Листви із червоних дерев* [1, с. 136]. С. Бузько зазначає, що в поетичних творах подібні конструкції виконують важливу образотворчу функцію, оскільки не просто називають предмети чи явища, а посилюють образність та експресивність художнього мовлення, допомагаючи авторові лаконічно й водночас глибоко висловити думку й відтворити свій уявний, однак «спровокований» дійсністю світ [8, с. 11].

Екзистенційні (буттєві) речення як один з варіантів номінативних односкладних синтаксичних одиниць вживаються в поезії М. Каменюка в описах природи, середовища, при характеристиці предметів чи речей певної обстановки, при портретній характеристиці. Наприклад: *Сніги* [1, с. 147]; *Казкові гуси* [1, с. 107]; *Білі мухи* [1, с. 50]; *Зала чекання* [1, с. 37]. Д. Малишева, Р. Христіанінова слушно зауважують, що речення такого типу в поетичних творах створюють живописні візуальні картини, тому їх часто подибуємо в описах тла, на фоні якого розгортаються зображувані події [9, с. 51].

Зауважимо, що номінативні речення представлені в поезії автора і як поширені, і як непоширені конструкції. У поширених номінативних реченнях чітко розмежовуються головний і другорядний члени. Як відомо, від головного члена можуть залежати тільки означення, узгоджені й неузгоджені. Наприклад: *Хвилини суботні* [1, с. 38]; *Ті квіти...* [1, с. 139]; *Цей надріз на жіночому тілі...* [1, с. 50]; *Вигин срібних ший* [1, с. 107]; *Тижби страшенної людини самотні* [1, с. 38].

Як засіб експресивного синтаксису також можна розглянути конструкції з називним уявлення – особливим різновидом односкладних номінативних речень. Ужитий у препозиції речення чи складного синтаксичного цілого, називний уявлення викликає в читача уявлення про реалію, якій присвячений подальший виклад думок. Речення, що йдуть за називним уявленням, тематично з ним пов'язані. Тому називні уявлення в лінгвістиці ще характеризують як називні теми, адже вони, називаючи особу або предмет, викликають у читача чи співбесідника уявлення про об'єкт, який є темою розмови. О. Бакун стверджує, що аналіз семантичних зв'язків між компонентами синтаксичних конструкцій з називним уявленням здійснюється перш за все на основі взаємодії сегмента і його заміника (займенникового корелята) [10, с. 120].

У конструкціях з називним уявленням в поезії М. Каменюка експресивна функція виявляється в таких різновидах:

1) називний уявлення вводить читача у філософські роздуми героя чи автора, наприклад: *Льоник у літі і льоник в льодах. Твоє життя, як молода легенда.* [1, с. 20]; *Дорогий, ніжночуйний, як в Парижі, як в Ніцці, мій солом'яний чубчик на розумній голівці. Нас дороги розвели, та не щезне за даллю цей твій сумновеселий, нерозважний ідальго* [1, с. 21]; *Зала чекання. Кого тут чекаю?* [1, с. 37]; *Білі мухи. Небачено білі у повітрі летять де-не-де* [1, с. 50]; *Казкові гуси. Вигин срібних ший. В очах дитячих мрія спочиває* [1, с. 107]; *Озимий хліб... А в мене – вік озимий і дум про тебе плетиво сумне* [1, с. 176];

2) текстоутворювальна функція називного уявлення, що вживається як назва поетичного твору, реалізується здебільшого в його зв'язку з базовою частиною поезії. Наприклад, назва *Біла дорога* спонукає фантазію читача, який лише після прочитання цілого тексту зрозуміє, що це образ дороги, обабіч якої квітнуть черешні [1, с. 7]; назва *Портрет* на склі проєктує думки читача на поетичний опис образу коханої жінки, відбитий у шибі абоощо, і тільки, читаючи вірш, розуміємо, що йдеться про образ минулого кохання в пам'яті ліричного героя [1, с. 11]; назва *Автопортрет* налаштовує читача на правдиві самохарактеристики ліричного героя [1, с. 14].

Як свідчить аналіз наведених прикладів, розглянуті конструкції з називним уявленням надають висловленню розчленованості й водночас лаконічності, є одним із способів експресивної передачі інформації різного змісту. Таким чином, можемо узагальнити, що називний уявлення в поезії М. Каменюка – це особлива експресивна конструкція, яка з базовою частиною складає єдине ціле. У структурно-синтаксичному плані називний уявлення є різновидом номінативних односкладних речень, стилістика яких зумовлена семантичною спеціалізацією ствердження буття (наявності, існування) предметів або явищ.

Висновки. Отже, односкладні речення, виявлені в поезії Михайла Каменюка, складають досить чисельну групу. Як свідчать наші спостереження, серед усіх типів односкладних речень найчастіше поет вживає означено-особові та номінативні речення, рідше – неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові та інфінітивні. За допомогою односкладних конструкцій автор збагачує корпус зображально-виражальних засобів художньої поетичної оповіді, насажує свої твори емоційністю та психологічністю. Проаналізовані в дослідження синтаксичні одиниці характеризуються різноманітністю значень, варіативністю структурно-семантичних різновидів та багатством виконуваних ними стилістичних функцій і вживаються з конкретними експресивними настановами.

Зазначимо, що на разі в лінгвістиці не досліджено семантико-синтаксичну організацію поетичних творів Михайла Каменюка. Вивчення синтаксичних конструкцій є актуальним і потребує глибокого мовознавчого аналізу. Творчість Михайла Каменюка – цікавий і багатий матеріал для дослідження не тільки в регіональному аспекті, а й в загальноукраїнському, тому перспективним видається розгляд семантико-синтаксичної парадигми одиниць художньої оповіді поета, системи образотворення загалом.

Література

1. Каменюк М. Пісні ніжного волоцюги. Київ : Ярославів Вал, 2010. 192 с. URL: <http://surl.li/owubca> (дата звернення 03.07.2024).
2. Бабій І. М., Лушпинська Л. П., Свистун Н. О. Типологія та естетичні навантаження односкладних речень у поетичному дискурсі Марії Матіос. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 13(81). С. 61–65.
3. Бабій І. М. Семантико-граматична природа односкладних речень у поезії Ліни Костенко. Наукові записки ТНПУ. 2021. Вип. 46. С. 63–74.
4. Харко С. В. Односкладні речення в повісті Ольги Кобилянської «Царівна» : магістерська робота на здобуття академічного ступеня магістра філології: 035. Львів, 2022. 86 с.
5. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови: підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2010. 384 с.
6. Кирилова Д. Семантико-синтаксичний, власне семантичний і комунікативний аналіз односкладних

речень у творчості Ліни Костенко : автореферат дипломної роботи на здобуття академічного ступеня магістра філології: 035.01. Миколаїв, 2020. 17 с.

7. Карпенко Ю. О. Структура простих речень у поезії російсько-української війни 2022 р. : кваліфікаційна робота магістра: 035. Запоріжжя, 2022. 48 с.

8. Бузько С. А. Односкладні речення іменного типу в поетичних творах Ірини Жиленко (структурно-семантичний та функціонально-стилістичний аспекти). *Philological sciences, intercultural communication and translation studies: an experience and challenges : conference proceedings International scientific and practical conference, April 23–24, 2021. Vol. 1. Czestochowa : Baltija Publishing, 2021. pp. 10-12.*

9. Малишева Д. І., Христіанінова Р. О. Елементарні прості односкладні речення мінімальної структури в поезії Ліни Костенко. Запорізькі філологічні читання : Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (16–17 листопада 2023 року). Львів-Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 50-53.

10. Бакун О. А. Сегментні конструкції з називним уявленням: семантичний аналіз. Наукові часописи Університету. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови. 2011. Вип. 7. С. 118-121. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/15834>.

References

1. Kamenyuk M. (2010) *Pisni nizhnogo volotsiuhy [Songs of the Gentle Tramp]*. Kyiv : Yaroslaviv Val, 192 p. Available at: <http://surl.li/owubca> (accessed June 03, 2024, in Ukrainian).

2. Babii I. M., Lushpynska L. P., Svystun N. O. (2022) *Typolohiia ta estetychni navantazhennia odnoskladnykh rechen u poetychnomu dyskursi Marii Matios [Typology and Aesthetic Loads of Monosyllabic Sentences in the Poetic Discourse of Maria Matios]*. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»: seriia «Filolohiia»*, vol. 13(81). pp. 61–65. (in Ukrainian).

3. Babii I. M. (2021) *Semantyko-hramatychna pryroda odnoskladnykh rechen u poezii Liny Kostenko [Semantic and Grammatical Nature of One-Syllable Sentences in Lina Kostenko's Poetry]*. *Naukovi zapysky TNPU*, vol. 46. pp. 63-74. (in Ukrainian).

4. Kharko S. V. (2022) *Odnoskladni rechennia v povisti Olhy Kobylianskoi «Tsarivna» [One-syllable sentences in Olga Kobylianska's story «The Princess»]: mahisterska robota na zdobuttia akademichnoho stupenia mahistra filolohii: 035. Lviv, 86 p. (in Ukrainian).*

5. Dudyk P. S., Prokopchuk L. V. (2010) *Syntaksys ukrainskoi movy [Syntax of the Ukrainian language] : pidruchnyk. Kyiv : Vydavnychiy tsentr «Akademiia», 384 p. (in Ukrainian).*

6. Kyrylova D. (2020) *Semantyko-syntaksychnyi, vlasne semantychnyi i komunikatyvnyi analiz odnoskladnykh rechen u tvorchosti Liny Kostenko [Semantic-syntactic, semantic and communicative analysis of monosyllabic sentences in the works of Lina Kostenko] : avtoreferat dyplomnoi roboty na zdobuttia akademichnoho stupenia mahistra filolohii: 035.01. Mykolaiv, 17 p. (in Ukrainian).*

7. Karpenko Yu. O. (2022) *Struktura prostykh rechen u poezii rosiisko-ukrainskoi viiny 2022 r. [The structure of simple sentences in the poetry of the Russian-Ukrainian war of 2022] : kvalifikatsiina robota mahistra: 035. Zaporizhzhia, 48 p. (in Ukrainian).*

8. Buzko S. A. (2021) *Odnoskladni rechennia imennoho typu v poetychnykh tvorakh Iryny Zhylenko (strukturno-semantychnyi ta funktsionalno-stylistychnyi aspekty) [One-Syllable Sentences of Nominal Type in the Poetic Works of Iryna Zhylenko (Structural-Semantic and Functional-Stylistic Aspects)]*. *Philological sciences, intercultural communication and translation studies: an experience and challenges : conference proceedings International scientific and practical conference, April 23–24, vol. 1. Czestochowa : Baltija Publishing, pp. 10-12 (in Ukrainian).*

9. Malysheva D. I., Khrystianinova R. O. (2023) *Elementarni prosti odnoskladni rechennia minimalnoi struktury v poezii Liny Kostenko [Elementary Simple One-Syllable Sentences of Minimal Structure in the Poetry of Lina Kostenko]*. *Zaporizki filolohichni chytannia : Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovoï konferentsii (16–17 lystopada 2023 roku). Lviv-Torun: Liha-Pres, pp. 50-53 (in Ukrainian).*

10. Bakun O. A. (2011) *Sehmentni konstruksii z nazyvnyim uiavlennia: semantychnyi analiz [Segment Constructions with Nominative Representation: Semantic Analysis]*. *Naukovi chasopysy Universytetu. Seriia 10. Problemy hramatyky i leksykolohii ukrainskoi movy, vol. 7, pp. 118-121. Available at: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/15834.*